

en moltes àrees queden justificades plenament. La seva participació en el moviment de la Renaixença catalana és demostrada encara que fou en època tardana. La diglòssia és un dels elements que conformen l'obra de Macabich i afecta a tots els camps de la seva producció.

El coneixement de l'obra de Jacint Verdaguer va tenir un paper important: els eixos Déu i pàtria són els principis que organitzen la seva rica i polifacètica producció. No són els de la revolució francesa.

El pes dels documents que vertebrava el treball de Macabich és de caire positivista. El sistema de fitxes emprat per Joan Gomila és plenament contemporani i marcat per l'antropologia i l'etnopoètica contemporànies. Ens trobam davant dues metodologies diferents.

Francesc TORRES MARÍ
(Universitat de les Illes Balears)

Les plantes en l'obra de Jacint Verdaguer

M. Carme Barceló i Martí
(cur.)

Barcelona: Edicions UB, 2023.

<https://doi.org/10.60940.anuariverdaguer.2024.32.431743>

Rebut 06-09-2024, Acceptat 27-09-2024

«Duia sempre una llibreta a punt, i tota herba o flor camperola que se li ofería a la vista, la collia i la posava entre els fulls de la llibreta, i en ésser al poble o masia que primer li sortia al pas, anava demanant el nom, virtuts i tradicions de totes les herbes i flors que duia reco-

llides.» Són paraules d'Artur Masriera recollides a la *Biografia de mossèn Jacint Verdaguer*, de Valeri Serra i Boldú (1924), i que tanquen la contracoberta de l'obra que ressenyem.

Tot lector de Verdaguer coneix el seu talent per a la descripció paisatgística, així com el bagatge i els recursos lingüístics que fan de la seva llengua literària no només un exemple d'estil, sinó de riquesa i de sentit per a la concreció. Saber el nom de les coses, *anomenar-les*, permet conèixer-les i estimar-les d'una manera més significativa i directa; més encara gràcies a la creació literària, que revesteix la realitat de nous significats que s'hi incorporen. Això ocorre d'una manera espacial gràcies a l'obra d'un geni com Verdaguer —com amb altres que hi comparteixen la devoció tant pel lèxic com per les coses que designa; no puc deixar de pensar en Emily Dickinson, per exemple. Excursionista i viatger, investigador de la llengua i de la cultura popular, gran lector i particularment sensible coneixedor de les plantes com pocs creadors, Verdaguer ens va deixar un corpus replet de lèxic vegetal que finalment una voluntat igualment atenta, a més de professional, ha sabut quantificar, valorar i mostrar degudament.

En aquest catàleg, M. Carme Barceló ha buidat la nomenclatura vegetal de l'obra completa del poeta (poesia, prosa i epistolaris), l'ha inventariat i l'ha catalogat d'acord amb els tàxons botànics de referència. El resultat són 437 fitònims populars, corresponents a 307 espècies; per a cadascuna de les quals s'ofereix una fitxa botànica, un o

diversos textos (poesia, de *L'Atlàntida* a *Brins d'espígol*, i prosa, d'*Excursions i viatges* fins a epístoles), i una fotografia (o dues, en ocasions, la segona matisada, quan la fitxa ocupa més de dues pàgines).

L'obra conté dos pròlegs, signats per dos dels promotors que ha tingut. El primer, de Joan Vallès Xirau («Natura i literatura entrelaçades: un bon exemple de convergència de les dues cultures», p. 13-16), ens parla de l'avançat talent de Verdaguer per saber fer convergir, ja en el seu moment, el món de les lletres amb el de les ciències, i explica per exemple perquè *Canigó* és «una lliçó de geografia física, de morfologia botànica i d'ecologia» (p. 13). El segon, de Jordi Mir («A l'ombra de Verdaguer», p. 17-19), il·lustra l'apassionant vincle que tot lector pot tenir amb l'autor, com és el de M. Carme Barceló especialment pel que fa a l'amor per la natura, el culte a la llengua i l'afecció a l'excursionisme com a mostra d'arrelament a la terra, en una comunitat perfecta.

És cert, i ho expliquen molt bé els prologuistes, per què és rara i feliç una trobada entre la botànica i la literatura com la que proposa aquest llibre. I fa pensar, de fet, en quantes experiències de lectura són possibles en obres d'aquesta magnitud. La lectura que proposa sembla una aplicació singular de les geografies literàries; l'autora explica, de fet, que moltes de les fotografies (a càrrec de Salvador Butí, entre altres col·laboradors) s'han fet verificant les plantes en els recorreguts de les excursions documentades de Verdaguer o en espais de la seva geografia

personal (el Canigó, Montserrat...). És d'aquesta manera com la literatura revela una nova mirada que carrega de significat els espais, i fins i tots els éssers, com aquí les plantes. Per això aquesta obra, a més d'un catàleg, és una antologia i per tant una nova lectura de l'autor, aquí consistent a seguir, investigar, palpar i odorar l'empremta geopoètica de Verdaguer en la botànica del país.

A la «Introducció» (p. 21-23), l'autora presenta la seva relació amb l'obra verdagueriana i dues primeres publicacions (de 2014 i 2015, derivades de sengles Diades de Verdaguer Excursionista) en què ja va recollir, amb fotografia, fitxa i text, els noms de planta en la poesia de l'autor, i explica doncs l'origen de la proposta d'aquest llibre i com l'ha dut a terme. Als «Antecedents» (p. 25-27), es comenten diversos treballs de temàtica concurrent: com el de Miquel de Garganta («Les plantes en *L'Atlàntida* de Verdaguer», que recollia 105 noms), Carles Bastons («El *Canigó* de J. Verdaguer, lliçó d'història natural», que inventariava noms del món animal, inorgànic i vegetal), Ricard Torrents («Brins d'espígol. Un herbari verdaguerià»), Maria-Reina Bastardas («Lliroia, un mot verdaguerià»), Joan Veny («Llengua i territori en l'obra de Verdaguer»), o de Joan Vallès («Verdaguer i Vayreda: la integració de les dues cultures»), que comenta especialment en relació amb el *Catàleg de la flora de la Vall de Núria*, primer llibre botànic en català en la Renaixença amb què Vayreda obsequià Verdaguer, en l'exemplar del qual es conserven anotacions i noms marcats que van passar

als seus llibres i que han servit a Barceló en el seu treball, entre altres fonts de consulta històriques.

A la «Metodologia» (p. 29-37), l'autora ens explica la taxonomia de referència i com s'ha construït l'article de cada espècie (p. 39-385, la majoria a una plana): a una columna a l'esquerra encapçala la fitxa el nom popular, que correspon als utilitzats per l'autor en la seva obra (i es registren també el de comunitat o d'altres parts de la planta, fruit, llavor, si s'han inventariat). La fitxa es completa seguidament d'una fotografia a color, seguida del nom científic, família, altres denominacions populars, i informació de l'hàbitat, i la floració (reproducció, etc.). En una segona columna s'ofereixen els textos antologats, a criteri de l'autora, i citats de l'*Obra completa* de Joaquim Molas i Isidor Cònsul, només referenciats pel nom de peça, capítol... i de l'obra. L'autora hi inclou comentaris (sobre fonts, com s'han identificat o si no s'ha pogut fer) que revelen en alguns casos una veritable perícia investigadora en la deducció de l'espècie d'algun nom, gràcies al lloc geogràfic o altres informacions contextuals —vegeu per exemple els articles de l'Herba de Santa Maria (p. 206-207), la Lliroia (p. 245) o el Rubèlic (p. 338-339). Si hi haguessim de trobar a faltar res, i només per afany de saber i no pas com a retret a l'obra, seria la identificació geolectal d'alguns termes, amb què s'afegiria riquesa al llibre i es reflectirien les fonts geogràfiques del llenguatge poètic de Verdaguer.

L'obra es tanca amb un catàleg de la flora registrada (p. 387-395), que no

inclou per tant les plantes criptògames (algues, bolets, líquens, molses i falgueres) que sí que s'han documentat als articles; una bibliografia botànica i una de verdagueriana (p. 397-401); i es tanca amb una carta («A una desconeguda», de 1885, es transcriu i s'ofereix la fotografia del manuscrit, p. 403-407), en què Verdaguer compara les plantes perfumades amb el bé i les tòxiques amb el mal.

És, en resum, un estudi fitonímic complet del corpus de Verdaguer, que revela un altre aspecte de la seva vasta cultura. Pot ser considerat també una aplicació molt interessant de la botànica a la crítica literària, i alhora una antologia singular. Una aportació, en qualsevol cas, amb tota mena d'aplicacions didàctiques i beneficis per a la recerca i el patrimoni —seria bo tenir-ne una versió en forma de web, ampliable i d'ús sobre el terreny? Qualsevol lector es podrà fer càrrec no sols d'aquestes qualitats, sinó també del reconeixement que mereixen la dedicació, dificultats, saber i paciència artesana que deuen haver comportat i requerit la seva elaboració, així com el rigor, professionalitat i gust estètic de l'equip editorial que l'ha portat a bon terme.

Arnau VIVES-PIÑAS
Universitat de les Illes Balears
arnau.vives.pi@gmail.com